SAMLAREN

Tidskrift för svensk litteraturhistorisk forskning

ÅRGÅNG 88 1967

Svenska Litteratursällskapet

Detta verk har digitaliserats. Bilderna av den tryckta texten har tolkats maskinellt (OCR-tolkats) för att skapa en sökbar text som ligger osynlig bakom bilden. Den maskinellt tolkade texten kan innehålla fel.

Almqvist & Wiksells
BOKTRYCKERI AKTIEBOLAG
UPPSALA 1968

träder Sanningen, Vetenskapens heliga låga med mera. Vore det inte dags att börja tänka om, innan debatten alldeles urartat?

Berkeley, California den 3 mars 1967
Lars Lönnroth

Förkortningar: Arkiv = Arkiv för nordisk filologi; APS = Acta Philologica Scandinavica; ESIS = European Sources of Icelandic Saga-Writing: An Essay Based on Previous Studies; H. = P. Hallbergs recension, *Samlaren 1965* s. 157–184; *Scripta = Scripta Islandica — Isländska Sällskapets Årsbok.*

Slutreplik till en respondent

Lars Lönnroths »Svar till min fakultetsopponent» är vävt av trenne inslag: en karakteristik av min personlighet och moraliska halt; ett försök till kritik av mina sagastudier; ett försök till försvar mot min opposition på hans avhandling. Av dessa inslag är det bara det sistnämnda, som har relevans för vår diskussion. Men eftersom det hos LL är så oupplösligt sammanfiltrat med de båda övriga, ämnar också jag för hans skull något beröra komplexet i dess helhet.

LL finner mig vara en illasinnad människa, som utsätter honom för personlig förföljelse av skumma motiv. Arg, bitter, hätsk och rasande sprider jag med oförtruten energi min kritik av hans arbete. Låt oss först se, hur det faktiskt ligger till med hans exempel på »all denna aktivitet» (178) från min sida.

Att Samlaren publicerar en fakultetsopposition, torde inte strida mot praxis i detta organ. Recensionen i Arkiv för nordisk filologi tillkom på särskild begäran av tidskriftens redaktör, numera avlidne professor Karl Gustav Ljunggren. Den upptar de mera rent filologiska momenten från min opposition och aviseras förresten redan i Samlaren (158). Också understreckaren i Svenska Dagbladet var beställd; att man där önskade en recension skriven just av fakultetsopponenten är inget unikt, varken för denna eller andra större tidningar i vårt land. Sedan bad man mig från Morgunblaðið i Reykjavik att få översätta och publicera samma artikel. Och vad skulle jag haft för skäl att motsätta mig det? Inlägget i Expressen slutligen, »Sagan om disputationen», var direkt förorsakat av Ivar Harries anmälan på samma plats av LL:s avhandling — eller rättare sagt av hans sammanfattande essä, det enda recensenten visade sig ha läst.

Såvitt man kan förstå, har min »aktivitet» i detta fall varit helt normal. Men har det aldrig fallit LL in, att hans egen hektiska PR-verksamhet kring disputationen kan ha bidragit lite till uppståndelsen? Var det inte rentav meningen? Om huvudpersonen själv dagen innan — på egen begäran — företar sig att kommentera evenemanget i Sveriges Radio, kan han väl inte vara totalt ointresserad av publicitet? Ifall den uppmärksamhet han frambesvurit sedan inte visar sig i allo smickrande, har han nog sig själv att skylla.

Men jag är icke blott illvillig och orättvis. Enligt LL, som vet vad han talar om, röjer min fakultetsopposition också min konstitutionella brist på verkligt vetenskaplig halt och anda. I föga beslöjade ordalag skisseras porträttet av en sannskyldig Wagner, en gnetig pedant och ordräknare, stendöv för suset från geniets vingslag i skyn.

Med oefterhärmlig nedlåtenhet apostroferar LL mina »eminenta kunskaper i isländska språket» (189). Av allt att döma finner han dem snarast en aning löjliga, passande min typ av perspektivlös filologisk småhandlare. Själv har jag hos honom inte dristat mig förutsätta eller begära mer än ett minimum av isländska språkkunskaper. Det är ju trots allt inte så oävet för en doktorand att någorlunda behärska det språk vars litteratur han studerar — särskilt då det som i LL:s fall till väsentlig del sker från rent filologiska utgångspunkter. Och ville han inte i egen person befatta sig med jordbundna småtterier som ord och grammatik, så bör det i hans närmaste omgivning ha funnits

en hel del licentiater och docenter i nordiska språk, enkla hantlangare som kunde fått ordning på satsdelarna åt honom, medan han själv dvaldes i högre sfärer. Som jag visat i min opposition, skulle det heller inte ha skadat med motsvarande assistans i medeltidslatinet.

LL klagar över att hans engelska sammanfattning »överhuvudtaget inte upptagits till särskild diskussion av Hallberg» (188). Men det är ju inte teserna som ett slags ting i sig en opponent har att bedöma, utan de fakta och argument som ligger till grund för dem. Och den dokumentationen har man för LL:s del att söka i hans fyra specialuppsatser. Jag tog mig alltså området före — låt vara på uppdrag av Stockholms universitet — att granska underbyggnaden av hans teser, kontrollera väsentliga citat från källor och avhandlingar. Resultatet var alarmerande. LL visade sig dras med säregna svårigheter att korrekt återge vad han hade läst.

Och svårigheterna tycks kvarstå. För att om möjligt leva upp till den roll av nitisk och pedantisk felfinnare som LL anvisat mig — men kanske i någon mån också i sakens intresse — skall jag ge ett par purfärska prov på hans citatkonst.

I sitt nya inlägg låter LL (185) påskina, att hans syn på författarskapet till *Háttatal*-kommentaren är identisk med den av Theodor Möbius utförligt motiverade uppfattningen. Enligt »Tesen om de två kulturerna» finns det ingen anledning att se Snorri själv som *författare* av kommentaren till sin dikt, men den »kan antas ha utgått från Snorres närmaste omgivning, kanske på hans eget initiativ» (82). Möbius ser inte saken riktigt så. Enligt honom rör det sig »unter allen Umständen» om »eine Betheiligung, eine Mit arbeit Snorre's am Commentar». Han räknar med att Snorri »einen Andern damit betraute sein Gedicht in der uns vorliegenden Form zu commentieren, indem er selber während dieser Arbeit oder nach Abschluss derselben dasjenige hinzufügte, was wir oben als eigenthümliche Zuthat des Snorre anerkennen zu müssen glaubten». Snorri har »das ganze Werk angeregt und die letzte Hand daran gelegt» (Háttatal Snorra Sturlusonar II, 1881, s. 84). Jag kan inte yttra mig om ifall LL tillfullo har insett skillnaden här. Men hur som helst är det ju ingalunda Möbius' åsikt han representerar i sin uppsats. De otvetydiga beskeden om »Mitarbeit», »eigenthümliche Zuthat des Snorre», »die letzte Hand», har kommit bort. Och ändå tillåter sig LL nu att åberopa Theodor Möbius som sin främsta auktoritet och meningsfrände i denna markanta reducering av Snorris roll till, på sin höjd, »initiativ».

Som ett prov på min kritiska »illvilja» (184) åberopar LL, att jag har låtit honom själv stå för identifikationen av en viss Erik Oddsson som — sannolikt — norrman. Nu medger han visserligen, att Damsgaard Olsen — som han hänvisar till för denna uppgift — inte »uttryckligen» har nämnt något om den saken i Norrøn fortællekunst: »Men det är en konsekvens av hans resonemang.» Det är det inte alls, vilket var och en kan förvissa sig om genom att läsa s. 56 f. i den boken. Ifall Damsgaard Olsen har gissat, att Erik Oddsson var norrman (och inte islänning), så är det en av honom väl bevarad hemlighet. Men jag borde enligt LL ha insett — om jag inte varit så illvillig som jag är — att Damsgaard Olsen accepterat gissningen som sin egen, eftersom han läst LL:s uppsats »i både manuskript och korrektur». Men även om LL:s avhandling har tillkommit i intim samverkan med Damsgaard Olsen — vilket det aldrig har fallit mig in att betvivla — så följer väl ändå inte därav, att bägge skall göras solidariskt ansvariga för vad som sägs i Lars Lönnroths namn? Eller skall man låta Damsgaard Olsen, lexikograf och medarbetare vid Den Arnamagnæanske Kommissions Ordbog, jämväl bära bördan av LL:s mest kuriösa insatser som läsare och utgivare av fornisländsk text? Skall man anses hysa »illvilja» mot LL, i fall man inte gör det?

LL söker utmåla min kritik som en hop spridda och griniga detaljanmärkningar, en utväg som han ihärdigt anlitade redan under disputationen. Och han är förvisso inte den förste beträngde respondent, som sökt frammana denna idealbild av sig själv: en de storvulna tankarnas man, misskänd och förföljd av ordsnokar utan sinne för perspektiv och proportioner. Men, som sagt, teser måste underbyggas för att få rang av vetenskap. Jag har i min opposition gett så många och relevanta prov man gärna kan önska sig på hur LL:s feltolkningar och metodiska missgrepp över hela fältet rycker undan de få och i sig själva ytterst svaga stöttorna under hans teser.

Även ganska vilsna och hårdragna hypoteser kan vara berättigade, eller åtminstone fantasieggande och »intressanta» — om de nämligen röjer originalitet och allvarligt nytänkande. Men LL:s typiska tesmakargrepp är att driva iakttagelser och åsikter hos sina föregångare in absurdum. Det är naturligtvis illa nog, då han grundar sin argumentering för egna teser på svår felcitering eller missuppfattning av andras inlägg — såsom i fallen Peter Foote eller Jón Jóhannesson (S 1965, s. 164 resp. 182). Ändå kan dessa forskare snarast prisa sig lyckliga i jämförelse med dem, som visserligen citeras någorlunda korrekt, men vilkas bidrag till diskussionen av LL exploateras i ett sammanhang, som ger dem ett drag av karikatyr. Walter Baetkes i och för sig dubiösa och omstridda synpunkter på sagalitteraturens lyckobegrepp (*gipta, gæfa, hamingja*) hetsas till döds, på grundval av ett särdeles sprött och hänsynslöst övertolkat eget material. (S 1965, s. 167 f.; ANF 1966, s. 271 ff.) En lite tankspridd fundering i en recension av Anne Holtsmark tänjs obarmhärtigt ut på LL:s prokrustesbädd för att tvingas in i hans häpnadsväckande illa underbyggda hypotes om influens från medeltida fysiognomik på islänningasagornas människoskildring. (S 1965, s. 168 ff.)

I sitt genmäle meddelar LL nu bl. a., att han gjort sig skyldig till »en slarvig och alltför summarisk hänvisning» till Jón Jóhannesson, då han åberopade denne forskares ord som stöd för sin skepsis mot en uppgift i *Sturlunga saga* om att Sturla Þórðarson skrivit *Hákonar saga Hákonarsonar*: »Emellertid försummade jag att klargöra att Jóhannesson själv inte dragit denna konsekvens av sin undersökning.» (187) Det låter här, som om LL bara helt oskyldigt hade tillskrivit Jón Jóhannesson en slutsats, som denne visserligen inte uttryckligen har formulerat, men som ändå skulle ligga implicit i hans resonemang. Men i själva verket betecknar Jóhannesson tvärtom avsnittet med den nämnda uppgiften som särskilt förtroendeingivande, med högt källvärde; han har minst av allt bedömt det som suspekt. (S 1965, s. 182.) LL:s missuppfattning av Jóhannessons framställning är total, precis så grov och ödesdiger för hans egen argumentering som jag förut påvisat. Det skulle sett snyggare ut, ifall han utan krumbukter hade erkänt den saken. Samma omdöme gäller — *mutatis mutandis* — en rad likartade fall.

LL anser sig uppenbarligen dela den principiella syn på sagalitteraturen, som präglar Norrøn fortællekunst (1965) — ett kortfattat översiktsverk, som han ofta åberopar. Hos de tre författarna av detta arbete — Ole Widding, Hans Bekker-Nielsen och Thorkil Damsgaard Olsen — tar sig denna grundsyn diskreta och balanserade uttryck, röjer sig närmast i proportioner och accenter. Det är då deras synsätt av LL anammas som bas för hans egna hypoteser, som det oförtövat degraderas till en vrångbild av sig självt. Konfrontationen med ett konkret material kan bli rent förödande. I min kritik av kapitlet »Litteratur på beställning» kunde jag konstatera: »Ett katastrofalt missgrepp i hela detta avsnitt är just, att Lönnroth inte skiljer på ursprungligt författarskap och följande avskrivarverksamhet, som var ämnad att samla existerande litteratur, komponera ett bibliotek för den som hade möjlighet till det.» (S 1965, s. 179.) Nu tyr han sig till en truism: att gränsen mellan författarskap och avskrivning kan vara oklar i medeltida litteratur; med hänvisning till ett citat från Bekker-Nielsen förklarar han sig ingalunda vara ensam om sin principiella inställning» (184). Nej, den torde rentav delas av varje fackman. Men vad man främst måste kräva av en doktorsavhandling är distinkta resonemang på grundval av iakttagelser och fakta; det är på underbyggnaden av ens »principiella inställning» det kommer an. Om exempelvis *Egils saga* ingår i den stora samlingen Möðruvallabók från förra delen av 1300-talet, där den jämte en mängd andra islänningasagor har nedskrivits av en och samme yrkes- och beställningsskrivare (så karakteriseras han av LL själv), så säger det ju inte något som helst om hur originalet till *Egils saga* tillkom hundra år tidigare, av vem och i vilken miljö det skrevs. Möðruvallabók och andra sena samlingsverk saknar med andra ord all relevans för frågan om sagaskrivningens uppkomst och villkor. LL är veterligen den förste, som så grundligt har lyckats röra ihop begreppen här. Det röjer en brist på källkritisk besinning, som dessbättre inte har det ringaste att göra med Bekker-Nielsens — och alla andra forskares — »principiella inställning».

LL vill se mig som ett slags rabiat förkämpe för ett isländskt »nationalromantiskt

axiom» (183) — emedan jag erinrat om att Sigurð Nordals och Einar Ól. Sveinssons synpunkter på isländsk bokspridning och läskunnighet under medeltiden inte kan avfärdas fullt så lättvindigt som han låter påskina. Jag har i detta sammanhang också reagerat mot hans tröttsamma böjelse att — såsom med Sveinssons diskussion av folkligt-nationellt och klerikalt under Sturlungatiden — beröva motpartens åsikter deras reservationer och nyanser, i syfte att sedan kunna driva polemik mot denna förgrovade plansch. Mera folkligt än klerikalt kunde detta kallas att måla fan på väggen för att få nöjet att spotta honom i ansiktet.

Nu söker LL — med radikalt krympta anspråk — att rädda en och annan spillra ur sina tesers ruiner. Han håller fram sin lexikaliska iakttagelse, att ordet *þáttr* som litterär term ursprungligen synes ha haft en något annan innebörd än mot medeltidens slut. (181) Javisst, det kunde vara värt en notis i en filologisk tidskrift; kanske skulle den i sinom tid kunna få sin adekvata plats inom en större ram. Men LL har bakat in sitt lilla fynd i en luftpastej av grumliga funderingar om norröna litterära genrer. Och det är faktiskt denna konstruktion, denna tes, han inbjuder oss att ta ställning till.

Nu i efterhand (188) nöjer sig LL mera blygsamt med att notera närvaron av medeltida fysiognomisk litteratur på Island under den klassiska sagaskrivningens tid — ett litteraturhistoriskt faktum, som inte lär ha varit helt obekant före honom. Nu efter min opposition tycks han inte längre vilja riktigt stå för sina försök att göra kända passager i *Fóstbræðra saga*, *Bandamanna saga* och *Njála* till prov på fysiognomisk teori. (S 1965, s. 168 ff.) Och det gör han förvisso rätt i. Ty — som han själv medger — han »har rejält fel på punkter av ej helt oväsentlig art» (189). Men det var tyvärr just dessa punkter, som skulle styrka tesen: den fysiognomiska medeltidslitteraturens influens på de inhemska sagornas människoskildring.

Slutligen samlar sig LL till en numrerad katalog över mina försyndelser som opponent (188) — i Dantes helvete skulle jag nog inte få det muntert. Denna allmänt hållna anklagelseakt — jag skulle bland annat ha tillvitat honom »grov moralisk oförsynthet» — bör väl ursäktas som ett desperat försök att avleda uppmärksamheten från mängden av förkrossande belägg för hans brist på vetenskaplig akribi. LL:s genmäle riktar sig till läsare, som inte är insatta i »de många intrikata specialfrågor som diskussionen gäller» (178). Men allting hänger just på dessa »intrikata specialfrågor»; det är där det bränns. För dem som verkligen har intresse av att bilda sig en samlad egen uppfattning i målet, kan jag därför bara rekommendera en enda väg: att själva konfrontera LL:s uppsatser med den opposition jag har publicerat i Samlaren 1965 och Arkiv för nordisk filologi 1966.

Så till LL:s angrepp på min egen sagaforskning, den röda tråden i hans inlägg. »Särskilt anmärkningsvärt» finner han det vara, att »Hallberg konsekvent underlåter att klargöra för läsaren att väsentliga avsnitt av mina undersökningar är riktade mot hans egen forskning och den åsiktsriktning som han själv företräder» (178). Och vidare: »Den sjukaste (!) punkten i hans kritik är emellertid, att den inte med ett ord antyder att en av mina uppsatser drabbar själva fundamentet för de s. k. (!) författarbestämningar som han själv lagt ned stor möda på under de sista åren.» (179)

Redan under disputationen sökte respondenten i sitt förvisso trängda läge gång på gång länka in debatten på mina egna studier. Det var en allom uppenbar undanmanöver — efter att hans ihärdiga strävan att avfärda oppositionen som detaljkritik, utan relevans för »teserna», hade slagit helt slint. LL ville tydligen gärna se våra roller ombytta. Jag såg mig rentav nödsakad att påminna honom om att det vid detta tillfälle faktiskt var han som satt på respondentens plats, inte jag. Givetvis kunde jag inte här ta upp tiden med att tala i egen sak. Mitt uppdrag var att granska LL:s arbete, pröva hans argumentering. I hans avhandling förekommer över huvud taget ingen diskussion av mina forskningar; ett par blotta hänvisningar i fotnoter ger inte minsta konkreta underlag eller motiv för polemik från min sida. Det hade varit ett utslag av löjeväckande egocentricitet, om jag i denna förbindelse hade låtit provocera mig till en apologi för mina »s. k. författarbestämningar».

Annars ålåg det mig självfallet att undersöka halten av LL:s bevisföring, alldeles

oavsett om den i ena eller andra fallet gick med eller mot min egen »åsiktsriktning» — vilken denna nu skall anses vara; själv har jag ingen etikett att tillhandahålla. LL gjorde vid disputationen stort nummer av att han och jag skulle företräda helt olika syn på våra forskningsproblem — ett försök att reducera min opposition enbart till ett annorlunda synsätt, ett slags idiosynkrasi. Hur det i själva verket förhåller sig med våra skilda synsätt, ifall de nu är så skilda, vågar jag inte yttra mig om. Det ena kanske förresten kan vara lika gott som det andra. Min opposition utgick heller inte från så diffusa begrepp. Jag undvek på det hela taget mera suddigt kontroversiella ting och diskussionsämnen och höll mig till grundläggande fakta och resonemang: byggstenar och stöttor i avhandlingens teskonstruktioner.

Givetvis har jag lika lite som mina forskarkolleger något emot att — i någorlunda rimliga sammanhang — tala också om mitt eget arbete. Och eftersom LL nu har gett mig osökt anledning till det, vill jag inte än en gång göra honom besviken. En märkligt framskjuten plats i hans inlägg intar den lilla bok, som han kallar »en svensk PR-skrift för Nordals och Sveinssons idéer» (179). Denna fint nyanserade karakteristik får stå för hans räkning. Det råkar emellertid vara så, att Nordals och Sveinssons insatser är högst representativa för det gångna halvseklets sagaforskning, därtill dominerande i kraft av såväl kvalitet som bredd och omfång. De har sin självskrivna plats i en Verdandiskrift, vars syfte är att klart och populärt skildra islänningasagorna och skissera det aktuella forskningsläget i ämnet. Mitt lilla arbete tycks ha fyllt ett rätt allmänt behov, eftersom det — utan varje PR-åtgärd från min sida — har utgetts också i USA (1962), Danmark (1965) och Tyskland (1965). Såvitt jag känner till, har det av en enig fackpress lovordats inte minst för att vara fullt up to date i sin — självfallet summariska — presentation av den vetenskapliga diskussionen. Jag kan inte annat än känna mig lika överraskad som smickrad av att »Den isländska sagan» (1956) har gjort ett så djupt intryck på LL och tydligen varit ett viktigt jäsämne i hans egna studier. Ändå är det nog hög tid att tala om något annat än den lilla Verdandiskriften — särskilt som inte ens LL:s insatser har gett mig skäl att där lägga till eller dra ifrån det minsta.

Låt oss i stället se på vad som synes vara ämnat som hans pièce de résistance i angreppet på mina sagastudier. Det är ett citat (180) från Ole Widding, en av de tre medarbetarna i Norrøn fortællekunst (jfr s. 192 ovan). Jag ber läsaren att något begrunda denna passus.

OW upplyser oss om att Snorri inte har författat *Heimskringla* »på samme måde som lad os sige Strindberg har forfattet Röda rummet». Är detta sagt som en upplysning för läsare utan förkunskaper i ämnet, då är det gott och väl. Men är det avsett som en insinuation om att jag för min del principiellt skulle jämställa Snorri och Strindberg som »författare» — och sammanhanget tyder ju på att OW har velat få det att verka så — då rör det sig med förlov sagt om en demagogisk klyscha. Ledande *Heimskringla*-forskare från skilda tider och länder — Konrad Maurer, Sigurður Nordal, Bjarni Aðalbjarnarson, Hallvard Lie, för att bara nämna några få — har gett många vägande bidrag till att belysa Snorris källor och arbetssätt. Självfallet ser de alla, liksom jag, hans författarskap i medeltida mening, utan vår tids krav på genomgående originalitet. Det hindrar dem inte från att tala om författaren Snorri, hans personliga språk och stil. Sålunda har Hallvard Lie skrivit ett stort och ofta åberopat arbete om Snorris stil i *Heimskringla,* belyst bland annat under jämförelse med verkets källor.

OW tycks inte vilja bestrida, att jag som en enkel kollega till dessa forskare har kunnat påvisa en säregen språklig affinitet mellan *Heimskringla* och *Egils saga.* Men detta utgör inte »skyggen af et bevis» för att även *Egils saga* är ett verk av Snorri — en åsikt som ju annars är gammal och, med helt andra argument än språkliga, har underbyggts mycket starkt inte minst av Sigurður Nordal. Tvärtom skulle man enligt OW:s ord »ved en dybere ræsonneren» kunna hävda, att jag har »bevist, at Snorre ikke har skrevet noget af de to værker». Det vore tacknämligt, om OW vid tillfälle ville lyfta detta djupare resonemang upp till medvetandets yta och transponera sitt tungomålstal till klartext. Jag har i två böcker (1962 och 1963) och en rad uppsatser i vetenskapliga tidskrifter redovisat mina metoder och resultat. Man skulle kunna tro, att OW:s kategoriska omdöme grundade sig på ett ingående studium och en konkret kritik

av mina forskningar — av honom själv eller andra. Men veterligen är denna passus i Norrøn fortællekunst hans hittills enda inlägg i målet. Så länge han inte har presterat diskussion och argument, yttrar han sig själv som dilettant och kan inte tillskrivas »skyggen af» auktoritet — inte ens gentemot min ringhet.

Ett citat att ställa vid sidan av det från OW skulle LL ha kunnat hämta från Kindlers Literaturlexikon II, Werke Co–Fk (1966); det heter där under uppslagsordet »Egils saga Skallagrímssonar», efter en komprimerad redogörelse för tidigare diskussion om författarskapet: »eine von Peter HALLBERG vorgenommene gründliche Untersuchung des Wortschatzes der *Egils saga*, der *Heimskringla* und einiger anderer zur gleichen Zeit entstandener Sagas hat schwerwiegende Argumente dafür erbracht, dass die *Egils saga* tatsächlich von Snorri verfasst wurde» (sp. 1858 f.). Jag skulle dock knappast vilja lägga större vikt vid detta positiva omdöme än vid Ole Widdings negativa, så länge jag inte känner till, hur artikelförfattaren Kurt Schier vill motivera det, eller på vilken sakkunskap han bygger. Men i vilket fall som helst visar citatet, att mina »s. k. författarbestämningar» tas på allvar i den internationella vetenskapliga debatten. Att Gustav Herdan (Bristol), en av vår tids ledande språkstatistiker, nyligen på eget intiativ har erbjudit mig samarbete i stor skala, tyder väl heller inte på att han för sin del bedömt mina problemställningar och min metodik som dödfödda.

Så till LL:s egna kritiska bidrag. Tyvärr måste jag som vanligt dröja något vid hans citatkonster; de är här i viss mening mer avancerade, mer flagranta än någonsin. Enligt LL anser jag mig bland annat ha visat, »att en av Snorres brorsöner skrivit Eyrbyggjasagan» (179 f.). Om man slår upp det enda ställe där jag yttrat mig i ämnet — LL underlåter att själv hänvisa dit — finner man något helt annat. Den nyssnämnde brorsonen, Sturla Þórðarson, har ofta på goda grunder satts i samband med *Eyrbyggja saga*; stundom har han direkt utpekats som sagans författare. Efter att ha diskuterat en rad slående och väsentliga språklikheter, som jag kunnat fastställa mellan hans autentiska arbeten och *Eyrbyggja saga*, säger jag sammanfattande: »Det är väl därför knappast för mycket sagt, att Sturla Þórðarsons författarrätt till *Eyrbyggja saga* vore värd en ingående språklig prövning, som i bästa fall kunde utmynna i ett slutgiltigt ja eller nej.» (ANF 1965, s. 182.) Det som jag enligt LL menar mig ha visat, betecknar jag alltså här i själva verket som en uppgift som återstår att lösa — »i bästa fall»!

För att kunna applicera en ironisk gliring drar sig LL inte för att tumma på själva ordalydelsen i ett direkt citat från mig. Jag skulle ha sagt, att »växlingar i frekvensen av *síðan* och *eptir þetta* ... kan inte tolkas som symptom på att skilda texter skulle ha olika upphovsman» (187). Den mening som LL här låtsar sig ha citerat, lyder så: »De växlingar i frekvensen av *síðan* och *eptir þetta*, som Heller påvisat i *Knýtlinga*, kan inte tolkas som symptom på att skilda delar av texten skulle ha olika upphovsmän.» Det rör sig alltså för det första inte om en uträkning av mig utan av Rolf Heller. Hans statistik avser förresten inte den inbördes frekvensen av *síðan / eptir þetta,* som hos mig, utan de båda uttryckens frekvens var för sig, eller sammanlagt, i förhållande till ett givet textomfång — en i denna förbindelse avgörande olikhet i metodiken, som LL helt förtiger, trots att jag särskilt motiverat och kommenterat den i min uppsats. Det rör sig vidare inte, som LL citerar, om »skilda texter» utan om »skilda delar av texten». Heller hade nämligen tolkat fluktuationerna i frekvensen av *síðan* och/eller *eptir þetta* inom *Knýtlinga saga* som ett klart tecken på att olika delar av verket hade olika författare. Gentemot denna slutsats kunde jag påvisa, att motsvarande växlingar är precis lika stora inom skilda partier av *Laxdæla saga* — ett arbete vars enhetlighet Heller själv övertygande har demonstrerat, och som allmänt anses vara en och samme mans verk.

LL har genom uteslutning och ändring inte bara helt förvanskat själva ordalydelsen i denna passus. Även innebörden har därmed så att säga vänts i sin raka motsats. Min varning mot att dra förhastade konklusioner av stora frekvensskillnader i något enstaka språkdrag, mitt ovedersägliga exempel på att Rolf Heller råkat göra detta — det blir i LL:s laterna magica ett utslag av mitt eget metodiska lättsinne. Allt som möjligen kunde bli fel i detta citat från mig, har också mycket riktigt blivit fel. Även LL kan vara grundlig, när det vill sig.

Den lexikaliskt-statistiska metod, som jag har utarbetat för att ge ökad stadga åt

studiet av de olika sagornas vokabulär och stil, blir i LL:s popularisering till att jag har »räknat en alldeles kolossal massa ord och satt upp dem i tabeller» (179) — en själlös anhopning av ostrukturerade och meningslösa data, skall man förstå. Det är ju heller inte att vänta, att en snabbforskare som LL skall ha tålamod att sätta sig in i min metod, dess förutsättningar och implikationer — i all synnerhet som resultaten inte passar honom.

En kritisk anmärkning om mitt senaste »Snorri-bidrag» avslöjar, hur litet han har fattat av vad saken gäller. Ifall jag ansett mig redan ha styrkt min uppfattning av Snorris författarskap, skulle det enligt LL »knappast finnas skäl» för mig att »söka lägga fram nya argument för tesen att Snorre skrivit *Heimskringla*» (180). Som om inte varje ny upptäckt av ett distinkt och särpräglat stildrag i en av de ryktbaraste isländska sagatexterna vore av största intresse för forskarna, alldeles oavsett om det kan utnyttjas som led i en författarbestämning eller ej. Nu råkar det den här gången faktiskt vara så, att det av mig kartlagda uttryckssättet röjer en helt unik gemenskap mellan just *Egils saga* och *Heimskringla*. Så till vida är detta fynd naturligtvis en värdefull bekräftelse på mina tidigare resultat — och i samma mån en nagel i ögat på LL. Men det är samtidigt och inte mindre ett bidrag till den fortgående utforskningen av sagaprosans individuella avskuggningar i skilda verk. Såvitt man nu kan bedöma, erbjuder detta språk- och stilstudium den väsentliga, om inte rentav enda möjligheten att tränga sagalitteraturens egen inre historia närmare in på livet.

Stundom försmår inte heller LL att räkna ord, eller åtminstone låta någon annan göra det åt honom. Han presenterar nu i sitt inlägg en egen liten statistik — till vilken han har fått uppslaget från mig. Detta »enda exempel» synes honom — självfallet — »vara mer talande än flertalet ordlistor som Hallberg kompilerat i sin jakt på isländska författare» (186). Ingen forskare, som har satt sig det minsta in i språkstatistiska problem, skulle drömma om att betrakta detta »enda exempel» som »ett ganska starkt indicium» (187) på något som helst — utan att först ha inordnat det i ett nät av liknande undersökningar.

Jag uppges av LL förfäkta åsikten, att »de ifrågavarande herrarna [Snorri Sturluson och hans brorson Sturla Þórðarson] personligen författat allt som står i de sagor traditionen tillskriver dem» (185). Det räcker att konfrontera en sådan passus med något av de ställen, där jag har yttrat mig om saken, exempelvis det här om Snorris författarskap: »Och åtskilligt av detta är snarare bearbetning av äldre källor än originellt författarskap i nutida mening.» (S 1965, s. 180.) Men annars kan ju snarlika formuleringar säkert återfinnas i vilken handbok som helst; ingen fackman hyser veterligen någon avvikande åsikt på den punkten.

I själva verket vet naturligtvis LL väl så bra som någon annan, att jag i mina sagastudier minst av allt har förbisett arten av författarskap i exempelvis *Heimskringla*. Och hur skulle jag kunnat göra det, med de mästare i vilkas spår jag enligt honom har traskat, som den epigon jag är? Ja, jag skulle i all ödmjukhet vilja hävda, att ingen på sistone har publicerat flera och viktigare bidrag än jag för att belysa och precisera variationen i språk och stil inom *Heimskringla*. Med mina metoder hoppas jag ha medverkat till att bryta något som liknade ett dödläge och visa på nya möjligheter att utfärda klarare och mera preciserade signalement på isländsk sagaprosa, urskilja de olika verkens individuella särdrag. Om sålunda *Heimskringla* röjer ganska varierande språk och stil, beroende på källskrifternas olikhet, har jag å andra sidan kunnat redovisa påfallande och genomgående egenheter i vokabulär och syntax, som otvetydigt vittnar om att en och samme man har satt sin personliga prägel på hela verket.

LL har själv provocerat mig till dessa ytterst fragmentariska påpekanden om syftet med mina egna sagastudier. Tyvärr måste det med hans citat- och referatteknik bli en steril och föga uppbygglig debatt. Själv föredrar jag att föra diskussion och eventuell polemik vidare med mera sakkunniga — och framför allt mera sakliga — kolleger.

Som ett slags högsint kontrast till min intoleranta kritik citerar LL några rader ur ett brev från Sigurður Nordal (189). Kanske är det på sin plats att erinra om att privatbrevet — för att inte tala om tackbrevet — är en alldeles speciell litterär genre, som

avsevärt skiljer sig från fakultetsoppositionens. Förresten kan jag utan minsta reservation instämma i Nordals »vänliga och sansade» omdöme: att LL skrivit en ensidig avhandling, som aldrig kan vålla skada i det långa loppet — låt vara att den »i öjeblikket» skulle kunna vilseleda »svage sjæle». Det sammanfaller helt med mina egna intryck.

Mot slutet av sitt inlägg skipar LL olympisk-salomonisk rättvisa, i det han frammanar bilden av de tvenne forskartyperna: Peter Hallberg och Lars Lönnroth. Den förre »rigorös» i sin strävan att »med oklanderlig akribi lösa någon mer begränsad uppgift» (189) — visserligen klen även i denna anspråkslösa roll. Å andra sidan de djärva och vida utblickarnas man, inställd på att »nå resultat» — och väl då verkligt magistrala ting och inte någon pedantiskt »begränsad uppgift», ämnad för ordräknare och andra smalspåriga kumpaner.

Emellertid kan det kräva sitt pris att »nå resultat». Man måste kanske göra »ett och annat misstag» (189), antyder LL — ett sant sagamässigt och humoristiskt understatement som karakteristik av hans egna sagastudier. Men månne inte hans vision av de bägge forskartyperna har förlett honom till en lite avig logik. Det kan här faktiskt se ut, som om »resultat» och »akribi» vore varandras motsatser, ja, nära nog uteslöte varandra. Rätta förhållandet torde tvärtom vara, att vetenskapliga resultat ofrånkomligt förutsätter vetenskaplig akribi: ju klenare akribi, desto tvivelaktigare resultat. Det var denna enkla och väl i grunden självklara sanning, som blev till överflöd dokumenterad i min opposition på Lars Lönnroths avhandling. Varje någorlunda samvetsgrann fakultetsopponent skulle i mitt ställe ha nödgats redovisa samma erfarenhet.

Göteborg den 12 april 1967
Peter Hallberg

Anmärkning: För Peter Hallbergs recensioner av Lars Lönnroths avhandling i Samlaren och Arkiv för nordisk filologi används förkortningarna S 1965 resp. ANF 1966.